

استاد/اساتید مشاور	استاد/اساتید راهنما	عنوان رساله	نام و نام خانوادگی
-	مهندس نقره کار - دکتر معماریان	اصول مفهومی و کاربردی در طراحی بناهای مذهبی در نگرش شیعه	مهدی حمزه نژاد

چکیده

در مذهب تشیع اهمیت ویژه ای برای زیارت امامان و امامزادگان وجود دارد و معماری خاصی با حداکثر تزئینات و شکوه و عظمت ظاهری در مزارها بکار گرفته می شود. در حالیکه در مساجد این تزئینات کمتر و در مصلی های عید در حداقل ممکن است. از آنجا که این تفاوت ها برای برخی از اهل سنت یا ادیان دیگر پرسش برانگیز گشته و به تفسیرهای شخصی در معماری مذهبی معاصر شیعه انجامیده است، لازم است با تحقیقی میان رشته ای در مبانی تفکر شیعی و آثار آن در دورانتمدن اسلامی، این مسئله مورد بررسی قرار گیرد.

هدف این پژوهش بررسی این تفاوتها با توجه به مبانی نظری آنهاست تا در نمونه های عظیم طراحی بناهای مذهبی معاصر بتواند راهگشا باشد و از انحرافات فرهنگی اجتماعی که هزینه های سنگین اقتصادی را نیز به همراه دارد جلوگیری نماید. این پژوهش به طور کلی رویکردی از مفهوم به مصداق دارد. در عین حال در فصل های مفهومی سیر از عمل به نظر دارد. ابتدا براساس فقه شیعه تفاوت در احکام، اصول و توصیه های عملی ساخت این سه نوع بنا را با هم مقایسه می نماید. در گام دوم با بهره گیری از عرفان اسلامی اهداف و مقاصد احکام فقهی را جستجو کرده و مهمترین ایده های مفهومی وابسته به بناهای مذهبی را به شیوه ای استدلالی استخراج می نماید. گام سوم به ارائه مصادیق و شواهد موبد یا مخالف این مبانی می پردازد. در اینجا با بررسی روند تکامل تاریخی مهمترین نمونه ها از سه بنای مذهبی مسجد، مزار و مصلی، تلاش می شود تعادل یا انحراف از اصول بنیادین هر بنا در ادوار چهارگانه معماری ایران (دوره های مطرح شده پیرنیا) مطالعه گردد. در این میان بررسی معماری مذهبی دوره صفوی به خاطر آنکه یکی از مهمترین دوره های ظهور اندیشه های شیعی در جهان است اهمیت فوق العاده ای دارد. در نهایت تلاش می گردد مطابق سطوح سه گانه معماری اسلامی فوق الذکر، ایده های مفهومی و اصول برگرفته از هریک از ایده ها برای بهره برداری در معماری سه بنای مورد بررسی در شرایط معاصر ارائه گردد.

براساس یافته های بدست آمده معماری مذهبی ایران نوسانات و حتی خروج از اعتدالهایی را در برخی دوره ها همچون دوره آذری نشان می دهد، ولی در کل سیری رو به پیشرفت در آن مشاهده می شود. دوره صفوی با توجه به ظهور مقتدرانه اندیشه شیعی تا حدودی می توان اعتدال گرایی بیشتری را مشاهده نمود. در این عصر مزارسازی در تداوم دوره آذری بسیار با شکوه ظاهر شد، در حالیکه مساجد از شکوه آفرینی دوره آذری کاستند. مساجد این عصر تعداد کمتری دارند و در بیشتر آنها شیوه اعتدالی قابل مشاهده است. مصلی در این دوره با نهایت سادگی به اجرا در می آید و از مصلی های باشکوه آذری خبری نیست. آخرین گام این پژوهش جمع بندی و ارائه سه ایده مفهومی زیر در بناهای مذهبی است:

۱- ایده قدسی شباهت نما و بهجت زا

۲- ایده قدسی شباهت زدا و خشیت زا

۳- ایده قدسی اعتدالی

این ایده ها به ترتیب در زبان دینی برای مزار، مصلی و مسجد توصیه شده اند و بر همین اساس می توان اصول عملی و احکام معمارانه ناشی از هریک از آنها را به منظور بهره برداری در طرح های معاصر در ۹ اصل در زمینه های میزان تزئین مجاز، نوع رابطه با بافت، نوع رابطه با طبیعت و... بیان نمود.

کلید واژه ها: معماری اسلامی، شیعه، مزار، مسجد، مصلی، جمال، جلال، تشبیه، تنزیه، فقه، عرفان